

KÜRK MANTOLU MADONNA'DA ERİL İKTİDARIN YANSIMALARI*

*Aslı SOYSAL EŞİTTİ***

Öz: *Kürk Mantolu Madonna*'da toplumsal cinsiyet normları tarafından belirlenen kalıplaşmış davranış biçimlerine karşı eleştirel bir tutum benimsendiği görülür. Romanda, verili toplumsal cinsiyet konumları sorunsallaştırılarak eril iktidarın hem kadını hem de erkeği belirli sınırlar içinde yaşamak zorunda bırakan güçlü konumu eleştirilir. Eril iktidar ve eril iktidarın biçimlendirdiği kadın-erkek ilişkilerinin sorgulandığı romanda eril iktidarın sadece kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerine değil toplumsal yapılar üzerindeki etkilerine de yer verilir. Toplumsal yaşamda eril iktidarın en önemli temsil alanlarından biri olan baba ve oğul arasındaki ilişkinin yansımalarından hareketle aile içi ilişkilerin dahi toplumsal normlar tarafından yapılandırılması üzerinde durulur.

Eril iktidarın yansımalarının merkeze alınarak irdelendiği bu çalışmada romanın yazıldığı dönemin toplumsal cinsiyet algısına eleştirel bir tutumla yaklaşıldığı görülür. Romanda, erkeklere dayatılan bir toplumsal cinsiyet konumu olarak erkekliğin problemlili yapısı üzerinde durularak dönemin toplumsal yapısı ve bu toplumsal yapı içinde erkeğin yeri sorgulanır. Eril iktidarın toplumsal ve kültürel inşa süreçlerinin bir sonucu olduğu düşüncesinden hareketle romanda erkekliğin inşa edilmesinde hangi etkenlerin belirleyici olduğu üzerinde durulmuştur. Eril iktidarın temsil edilemeyişiyle yaşanan erkeklik krizi, kadınsılaşma endişesi karşısında erkeklere dayatılan bir konum olarak *erkeklik* gibi meseleler sorunsallaştırılarak eril iktidarın erkekler üzerindeki yıkıcı etkisine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, eril iktidar, kadın, erkeklik, erkeklik krizi, erkeklik kaybı, kadınsılaşma endişesi.

Reflections of Masculine Power in the *Madonna in a Fur Coat* Novel

Abstract: The novel *Madonna in a Fur Coat* exhibited a critical attitude towards stereotyped behaviors determined by gender norms. In the novel, gender positions are problematized, criticizing the strong position of masculine power that forced both men and women to live within certain limitations. The novel which challenges masculine power shaping gender relations, criticizes not only their impact upon women and men but also its sway upon social structures. Based on the relationship between father and son, one of the most important representations of masculine power, the novel focuses on the construction by social norms of domestic relations.

This study concentrates on the centrality of reflections of masculine power in the novel and the critical attitude of the era towards gender perception. The novel

* Makale Geliş ve Kabul Tarihleri: 13.06.2019 - 10.03.2020

** Dr.Öğr.Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ardahan, Türkiye. aslisoysal@ardahan.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-6762-6839.

centralizes the problematic structure of masculinity imposed upon men as a gender code and questions the position of male in the contemporary social structure. Building on the idea that masculine power is the result of social and cultural construction processes, it emphasized the factors that are decisive in the construction of masculinity in the novel. The work problematized issues such as the crisis of masculinity experienced by the inability to represent the masculine power and masculinity as a position imposed on men with the anxiety of being feminized; and it discussed the destructive effect of masculine power on men.

Keywords: Gender, masculine power, woman, masculinity, masculinity crisis, loss of masculinity, fear of femininity.

Giriş

Erkek egemen toplumun dili, düşünüşü ve yaşayışı eril toplumsal cinsiyet normları tarafından şekillenir. Biyolojik cinsiyetin anlamsal karşılığı kadın ya da erkek olmak iken toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin davranış kalıplarını belirler. Bu kalıpların kalıcılığı ise kişilerin bu davranışları tekrar etme sıklığına bağlıdır. Tekrar edilen davranışlar kalıplaşarak toplumsal cinsiyet normlarını oluşturur. Toplumsal cinsiyet normları, kadın ve erkeğin belirli davranış kalıpları içerisinde hareket etmesini ister. Buna göre kadından beklenen davranışlar; “bilinçdişi”, “duygu”, “imge”, “sezgi”, “karanlık”, “şefkat”, “doğal, dünyevi, hayvani oluş”, “madde alemi”, “belirsiz, başına buyruk oluş”, “esneklik”, “çok işlevli oluş”, “kapsama, içe alma”, “içe atma”, “hassas, kırılabilir oluş”, “uzlaşmacı oluş”, “besleyen, büyüten oluş” gibi daha çok doğaya ait olan, duyguları ve güçsüzlüğü ön plana çıkaran özellikleri merkeze alırken erkeğe atfedilen davranışlar ise “bilinç”, “akıl”, “dil”, “bilgi”, “aydınlık”, “şiddet”, “yüce, ruhani, insanî oluş”, “mana alemi”, “belirli, kurala uygun oluş”, “katılık”, “hedefe yönelik oluş”, “sınır çizme”, “dışarıda bırakma”, “dışa vurum”, “duyarsız, dayanıklı oluş”, “rekabetçi oluş”, “savaşçı oluş” gibi akılla, maddeyle ve güçlülükle ilişkilendirilen özellikleri ön plana çıkarır (Öncü, 2017, s. 41). Her iki cinsiyetten beklenen sınırlandırılmış duygu ve düşünceler, onların yaşamını da etkiler ve başkalarının ne düşüneceği kaygısıyla kendilerini ifade etmelerinin ve kendileri olmalarının önündeki bir engele dönüşür. Kişilerin biyolojik cinsiyetine uygun davranış kalıpları içerisinde hareket etmesi, toplumsal cinsiyetin temelini oluşturur. Toplumsal cinsiyet, “Biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumsal ve kültürel olarak belirlenen ve dolayısıyla içeriği toplumdan topluma olduğu kadar tarihsel olarak da değişebilen ‘cinsiyet konumu’ ya da ‘cins kimliğidir’” (Berktay, 2014, s. 16). Toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği anlam; tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak değişiklik gösterir. “Erkek/kadın veya cinsiyet/toplumsal cinsiyet gibi ikili karşıtlıklar ebedi hakikatler değil, kültürel yapılardır. Bunlar normatif güçlerini, ataerkil, heteronormatif iktidar tarafından tanımlanan ve yeniden üremeye ilişkin amaçlara yönelik hiyerarşik bir düzeni ayakta tutmaya yatırım yapan güçlerden türetirler” (Chanter, 2015, s. 107). Çalışmada toplumsal cinsiyetin

erkek kimliğine verdiği değer ve eril normun erkekler için belirlediği yerleşik davranış kalıplarına yönelik bir inceleme yapılarak, iktidarın kadına yönelik eril söylemi ve kadının ancak belirli normlar dâhilinde hareket ettiği takdirde toplum tarafından kabul görmesi meselesi üzerinde durulacaktır. Foucault, iktidarı bireyler arasındaki bir ilişki türü olarak tanımlar ve iktidar sahiplerinin başka insanların davranışlarını belirleyebilme gücüne sahip olduklarına dikkat çeker (2011, s. 55). *Kürk Mantolu Madonna*'da eril iktidar normlarının kadın ve erkek için belirlediği sınırların dışına çıkan ve ait oldukları cinsiyetlerden beklenen davranış kalıplarını yerine getirmeyen Maria ve Raif aracılığıyla eril iktidar yapıları tarafından biçimlendirilen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sorgulandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda yazıldığı dönemde *Kürk Mantolu Madonna*'nın Türk romanında yer alan kadın-erkek ilişkilerine yeni bir bakış açısı getirdiğini söylemek mümkündür.

Çalışmada üzerinde durulacak diğer bir özellik de eril normun kendi söylemini sadece kadınların ikincilleştirilmesi üzerine değil, iktidarın erkekten beklediği davranış kalıplarını yerine getirmeyen erkeklerin de toplumsal olarak kabul görmemesi ile ilişkilendirerek kurmasıdır. Romanda Raif'in davranışlarının babası tarafından kadınsı bulunması ve varlığının kabul görmemesi, Raif'in toplumsal cinsiyet normlarının erkekten beklediği davranış kalıplarını yerine getirememesi ile doğrudan ilişkilidir. Romanda anlatıcı¹ ile Hamdi ya da Raif Efendi ile Hamdi arasındaki ilişkinin de erkek iktidarının bir yansıması olarak görülmesi mümkündür. Eril iktidarın erkekten beklediği davranış kalıplarını tekrarlayan erkekler, iktidardan pay alırlar. Romanda iktidardan pay alan ve pay almayan erkeklere yer verilerek, toplumsal yapının sarsılmaz kurumlarından biri olarak görülen erkekliğin sorunsallaştırıldığı ve birden fazla boyutuyla ele alındığı görülür.

1. Eril İktidarın Biçimlendirdiği Kadın-Erkek İlişkileri

İktidarın bir üstünlük konumu olarak belirlediği erkekliğin güçlü konumunu daimileştirmek için kadın erkek ilişkilerinde erkeğin birincil bir konumda bulunması gerekir. Nagl-Docekal, *erkek ve kadın* sözcüklerinin bir yandan bedensel farklılıklara işaret ederken diğer yandan da simgesel ve toplumsal inşaları imlediğine dikkat çeker (2015, s. 220). Kadın ve erkek cinsiyetlerine yönelik bu toplumsal inşalar, kültürün içinde nesilden nesile aktararak değişmez kurallar olarak toplumların bilinçaltına işler. Kadın ve erkekten beklenen toplumsal cinsiyet değerleri, bebek doğduğu andan itibaren gösterilen davranışlar doğrultusunda şekillendirilerek toplumsal düzenin istediği kadın ve erkek cinsiyetleri oluşturulmaya çalışılır.

¹ Çalışmada *Kürk Mantolu Madonna* adlı romanda adı verilmeyen ancak çerçeve olay örgüsünü anlatan kişi, *anlatıcı* olarak adlandırılmıştır.

Romanda kadın erkek ilişkilerine problemlili bakış, Raif'in annesi ile arasındaki sorunlu ilişkiyle başlar ve sonrasında Raif ile Maria tanışana kadar devam eder. Raif'in çocukluğundan itibaren kadına bakışının sorunlu olduğu söylenebilir. “Kadın, benim için, muhayyilemi kamçılayan, sıcak yaz günlerinde zeytin ağaçlarının altına uzandığım zaman yaşadığım bin bir türlü maceraya iştirak eden, maddilikten uzak, yaklaşılmaz bir mahluktur” (Ali, 2008, ss. 58-59)². Raif'in bakış açısına göre kadın, gerçek dünyada erkek ile karşılıklı ilişki içinde olmayan bir statüye sahiptir. Raif'in kadımlarla sağlıklı bir ruhsal ilişkisi yoktur. Çocukluğundan itibaren kadınlara yönelik geliştirdiği sağlıksız ruhsal tutum, onun daha sonraki yaşlarında da devam eder. “Yirmi dört yaşında olduğum halde başımdan hiçbir kadın macerası geçmemişti” (s. 58) diyen genç bir adamın kadımlarla yakın bir ilişki kuramaması, onun içe dönüklüğünü gösterir. Raif'in içe dönük ve utangaç bir kişiliğe sahip olması, onun kadını daima uzak durulması gereken *öteki* olarak görmesine sebebiyet verir. Raif, “Bir kadın herhangi bir şekilde hoşuma gidince ilk yaptığım iş ondan kaçmak olurdu. Karşı karşıya geldiğim zaman her hareketimin, her bakışımın sırrımı meydana vuracağından korkar, tarifi imkânsız, adeta boğucu bir utanma ile dünyanın en zavallı bir insanı haline gelirdim. Hayatımda hiçbir kadının, hatta annemin bile gözlerine dikkatle baktığımı hatırlamıyorum” (s. 59) der. Raif'in annesiyle kuramadığı sağlıklı ilişki, onun diğer kadımlarla ilişkilerine de yansır ve Mariayla karşılaşana dek genç adam, kadımlardan daima kaçır. Romanda Raif'in kadınlara yönelik bakış açısı onun eşcinsel yönelime sahip olabileceğine dair şüphe uyandırır da bu şüphe, Raif'in “(h)ıçbir zaman masum bir insan değildim: Yalnız kaldığım zamanlar, kafamda canlanan bu kadımlarla, en usta aşıkların bile aklına gelmeyecek sahneler yaşar, sıcak ve zonklayan dudakların sarhoş eden tazyiki ağzımda, hakikatte olabileceğinden birkaç kat daha kuvvetli olarak duyardım” (s. 59) sözleriyle giderilerek onun kadımlardan kaçışının cinsel yönelimiyle ilgili olarak değil, kişilik özelliklerinin bir sonucu olarak değerlendirilmesi gerektiğine işaret edilir. Kadımlardan kaçışı uzun yıllar devam eden Raif, müzede gördüğü bir kadın portresi karşısında adeta büyülenir. *Kürk Mantolu Madonna* adlı bu portredeki kadın ile birlikte tamamlanacağı hissi ile dolar ve resimdeki kadının o güne kadar gördüğü, beğendiği, değer verdiği tüm kadımların karışımı ve onun hayal dünyasındaki kadının gerçeğe dönüşmüş hâli olarak karşısında durduğunu düşünür:

Ben bu kadını yedi yaşımdan beri okuduğum kitaplardan, beş yaşından beri kurduğum hayal dünyalarından tanıyordum. Onda Halit Ziya'nın Nihal'inden, Vecihi Bey'in Mehcure'sinden Şövalye Büridan'ın sevgilisinden ve tarih kitaplarında okuduğum Kleopatra'dan, hatta mevlit dinlerken tasavvur ettiğim, Muhammed'in annesi Âmine Hatun'dan birer

² *Kürk Mantolu Madonna* adlı romana yapılacak olan metin içi atıflarda, sadece sayfa numarası kullanılacaktır.

parça vardı. O benim hayalimdeki bütün kadınların bir terkihi, bir imtizacıydı (s. 55).

Raif, her gün sergiye gider ve en çok vakti Kürk Mantolu Madonna adlı tablonun önünde geçirerek resmi seyrederek. Tablodaki kadının yüzünde her defasında yeni ifadeler görür. Bir gün ressam olduğunu tahmin ettiği bir kadın, ona baktığı resmin çok mu hoşuna gittiğini sorar, o da tablodaki kadını annesine benzettiği için beğendiğini söyler. Ressam, böyle bir annesi olmasını isteyip istemediğini sorduğunda ise “Evet... Hem nasıl isterdim” (ss. 60-61) cevabını verir. Portredeki kadın, Raif’e hem bir sevgiliye hem de hiçbir zaman gerçek bir ilişki kuramadığı annesine olan özlemini hatırlatır. Raif’in annesine olan özleminin kökeninde çocuklukta yaşanan ve sağlıklı bir biçimde çözülemeyen *Oidipus kompleksi*³ vardır. Raif’in, babasıyla sevgisizliğin hüküm sürdüğü bir ilişki içerisinde olması ve babasını kendine uzak hissetmesi, çocukluk döneminde yaşadığı çatışmayı sağlıklı bir biçimde çözememesine sebep olur. Bu durum, romanda Raif’in hayatı boyunca kadınlara karşı geliştirdiği sağlıklı bakış açısı aracılığıyla görünür kılınır. Raif, Kürk Mantolu Madonna adlı resme olan ilgisinin bir kadın ressam tarafından fark edilmesi üzerine çok utanır ve bir daha resmi seyretmeye gitmez. İnsanların burada da varlıklarıyla onu rahatsız ettiğinden yakınlık, resmi seyretmeye gidememenin ona hayatının anlamını kaybettiğini düşünür. Can sıkıntısıyla geçirdiği günlerde pansiyondaki dul Hollandalı Frau Tiedemann ile ahabplığı ilerletir. Bu kadınla beraber dışarı çıktığı bir akşam, sarhoş olmasının da etkisiyle yaklaşır ve bu sırada Raif, portresini görerek âşık olduğu Kürk Mantolu Madonna’nın onları gördüğünü fark eder. Raif’in bir kadınla ilk teması olan bu yaklaşma da Kürk Mantolu Madonna’nın onu bu halde görmesinden rahatsız olması sebebiyle yarım kalır.

Romanda Maria ve Raif’in ilişkisi aracılığıyla toplumsal cinsiyet normları tarafından kadına ve erkeğe atfedilen, sınırları önceden belirlenmiş davranışların sorgulandığı görülür. Butler, toplumsal cinsiyetin eril ve dişil kavramlarının üretildiği ve doğallaştırıldığı bir mekanizma olduğuna dikkat çeker (2015, s. 75). Toplumsal cinsiyetin önemli fonksiyonlarından biri, erkek

³ Freud’un gelişim kuramında 3-5 yaş arası dönem fallik dönem olarak adlandırılır ve bu dönemin çocuğun cinsiyet gelişiminde büyük bir önem taşıdığına dikkat çekilir. Fallik dönemde çocuk anne ve babasıyla olan duygusal ilişkileri aracılığıyla öncelikle bir karmaşa yaşar ve sonrasında kendi cinsiyetini bularak bu sorunu çözer. Çocuk ile, anne ve babası arasında yoğun sevgi ilişkilerinin yaşandığı bu dönemde “yarışma ve düşmanlık duyguları” ve “giderek belirginleşen özdeşimler” görülür. Çeşitli duyguları ve özdeşimleri içeren bu dönemin ilişkileri Freud tarafından Oidipus kompleksi olarak adlandırılır (Geçtan, 2014, s. 37). Fallik dönemin sonunda erkek çocuğun annesine yönelik arzusunu bastırarak ve kendisini babasıyla özdeşleştirerek Oidipus kompleksini çözmesi beklenir. Freud, fallik dönem içinde çözümlenemeyen Oidipus kompleksinin, daha sonraki yıllarda “karakter bozukluklarına” ve “nevrozlara” sebep olacağını ifade eder (Geçtan, 2014, ss. 38-39).

ve kadından beklenen sınırları belirlenmiş davranış kalıplarının garanti altına alınmasıdır. Toplumsal cinsiyet normları dahilinde davranmayan kadınlar ve erkekler, yalnızlaştırılarak toplumsal hayatın dışına itilir. *Kürk Mantolu Madonna*'da Raif'in bazı davranışlarına kadınsılık, Maria Puder'in bazı davranışlarına da erkeksilik atfedilerek hem kadınlığın hem de erkekliğin sınırlarına ve aynı zamanda kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet normları tarafından belirlenen konumlarının sorunlu taraflarına da dikkat çekilmiştir. Kadından ve erkekten beklenen kalıplaşmış davranışların sınırları, toplumsal yapı tarafından yapılandırılmış ve değişmez kabul edilmiştir. Romanda Maria'nın ve Raif'in karşı cinse atfedilen bazı davranış kalıplarını gerçekleştirmeleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet normlarının kadın ve erkek için belirlediği davranış kalıplarının dışına çıktıkları görülür. Raif, sergide yüzüne bakmaksızın konuştuğu, bu nedenle de kim olduğunu fark etmediği kişinin o portredeki kadının kendisi yani ressam Maria Puder olduğunu ve onun yaptığı resmi ilgiyle, merakla ve tutkuyla seyreden kişiyi merak ettiğini öğrenir. Maria; onun yalnızlığını hissettiğini, kendisinin de "hasta bir köpek kadar yalnız" olduğunu, isterse arkadaşlık edebileceklerini söyler. (s. 77). Maria'nın sözleri Raif'i şaşırtır: "Garip garip yüzüne baktım. Ne demek istiyordu? Bir kadın bir erkeğe bu şekilde ne teklif edebilirdi? Hiçbir şey bilmiyordum. Hiç tecrübem yoktu ve insanları hiç tanıımıyordum" (s. 77). Maria'nın yeni tanıştığı bir erkekle kendi duygu ve düşüncelerini çok açık ifade eden bir tutumla konuşması, toplumsal cinsiyet normları tarafından kadına atfedilen bir davranış olmadığı için Raif'i şaşırtır. Raif; çekingen, utangaç ve tecrübesiz olması ile eril cinsiyet normlarının kadına atfettiği bazı özelliklere sahiptir. Ne Maria'nın ne de Raif'in sahip olduğu özellikler, toplumsal cinsiyet normlarının kadın-erkek ilişkileri için belirlediği davranış kalıplarına uyar. Maria, Raif'in şaşkınlığı karşısında açıklama yapmak zorunda hisseder: " 'Sakın siz de başka erkekler gibi düşünmeyin...' (...) 'Sözlerime başka manalar vermeye kalkmayın... Ben hep böyle apaçık konuşurum... Bir erkek gibi... Zaten birçok taraflarım erkeklere benzer... Belki de bunun için yalnızım' " der (s. 77). Maria ve Raif arasındaki ilişkide kadının ve erkeğin davranışları toplumsal cinsiyetin her iki cinse atfettiği rollerin tersidir. Kadınsı özelliklere sahip olduğu birçok kez ima edilen Raif de ve kendisini erkeksi özelliklere sahip bir kadın olarak tanımlayan Maria da kadın ve erkek için eril toplumsal cinsiyet normları tarafından belirlenen davranış biçimlerini göstermemeleri sebebiyle toplumsal yapı tarafından dışlanarak yalnız bırakılmıştır.

Raif'in Maria'ya olan bakışında cinsel arzunun ötesinde güçlü bir sevme-sevilme ihtiyacı ile tamamlanmamışlık hissini giderilmesi umudu söz konusudur. Raif, Maria'yı kendisini var edecek, tamamlayacak ve yaşamı anlamlandırmasını sağlayacak güçlü bir hayat bağı olarak görür. Ona küçük bir çocuğun annesine karşı olan saf duyguları ile bağlanır. Maria'nın kendisini eve davet ettiğini ve onunla tanışıklığının alelade bir macera ile sonlanacağını

zanneden Raif, bu durumdan çok rahatsız olur ve ne diyeceğini şaşırır. Buna karşılık Maria: “Ne oluyorsunuz? Neredeyse ağlayacaksınız” (s. 83) der. Maria'nın sözleri, toplumsal cinsiyet normlarına göre ancak bir kadının gösterebileceği bir davranış olarak görülen erkeğin daveti karşısındaki mahcubiyetin Raif tarafından gösterilmesinden duyulan şaşkınlığı yansıtır. Toplumsal cinsiyet normları, erkek cinselliğine geniş bir alan tanır ve cinselliği erkeğin başarılı ve güçlü hissetmesinin bir yolu olarak görünür kılar. Raif ise normların erkeğe atfettiği davranış biçiminin tam aksine Maria'yla yaşayacaklarının sonucunda aşkının sıradan bir çapkınlık macerasına dönüşmesinden korkar. Maria'ya duyduğu aşkın alelade bir hâl almasındansa Maria tarafından aptal ve acemi yerine konulmayı tercih eder. Maria'ya aşık olan Raif, yaşadığı duyguyu cinsellik ile sıradanlaştırmaktan kaçınır. Maria, onun yıllardır özlemine çektiği, yarım kalan tüm duygularını tamamlayacak olan kadındır. Raif'in “O zamana kadar bütün insanlardan esirgelediğim alaka, hiç kimseye karşı tam manasıyla duymadığım sevgi sanki hep birikmiş ve muazzam bir kütle halinde şimdi bu kadına karşı meydana çıkmıştı” (s. 85) sözleriyle ifade ettiği duygu, Maria'ya karşı hissettiği büyük aşktır. Uzun yıllar içe dönük, yalnız ve utangaç bir insan olarak yaşayan Raif, ilk defa bir kadının varlığıyla ve aşkıyla dış dünyanın farkına varır. Maria Puder'i tanıdıktan sonra Raif, bir ruhu olduğunu fark eder: “Bütün çekingenliğim yok olmuştu. Bu kadının karşısında her şeyimi ortaya dökmek, bütün iyi ve fena, kuvvetli ve zayıf taraflarımla, en küçük bir noktayı bile saklamadan, çırpıplak ruhumu onun önüne sermek için sabırsızlanıyordum. Ona söyleyecek ne kadar çok şeylerim vardı” (s. 87). Aşkla tamamlandığını düşünen Raif'in hayata bakışı ve hayattan beklentisi yeniden şekillenir. Raif'in Maria'ya olan hisleri; çocukluğundan itibaren karşı cinsle olan problemlili ilişkisinin normalleşmesini sağlamış, Raif onunla tanıştıktan sonra içe dönüklüğünü, utangaçlığını ve sessizliğini geride bırakarak dünyayı yeniden anlamlandırmayı başarmıştır.

2. Eril İktidarın Sorgulanması

Kadınlar, yüzyıllar boyunca erkeklerle aralarındaki temeli eşitsizliğe dayanan ilişkileri sebebiyle erkek egemen bir dünyada kuralları erkekler tarafından belirlenmiş bir hayatı yaşamak zorunda kalmışlardır. Foucault, kadınların çok eski zamanlardan itibaren erkekler tarafından ve erkeklere hitaben düşünülmüş, yazılmış ve öğretilmiş bir erkek ahlakının oldukça sıkı yasaklarına uymak zorunda bırakıldıklarını dile getirmiştir. Düşünüre göre bu ahlak, “kadının, erkeğin iktidar altında olduğu durumlarda biçimlendirilmesi, eğitilmesi, gözetilmesi, başka bir erkeğin (baba, koca, veli) iktidarı altındaysa da, korunması gereken bir nesne ya da en iyi koşulda bir partner olarak konumlandırıldığı” eril bir ahlaktır (2015, s. 131). *Kürk Mantolu Madonna*'da kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin, erkek egemen bir toplum düzeni tarafından şekillendirildiğine dikkat çekilir. Toplumsal iktidar ilişkilerinin temel formu

olan erkek egemenliği, kadınlarla erkekler arasındaki ilişkileri düzenler, siyasal sistemleri biçimlendirir ve bunların yeniden üretilmesinde kritik bir önem taşır (Bora, 2009, s. 818). Maria da kadın ve erkek arasındaki ilişkileri sorgular ve erkeklerin kadınlara olan davranışlarının sadece kadın ve erkek arasındaki ilişkilerden kaynaklanmadığını, erkeklerin üstünlük duygusunun daha büyük bir düzenin yansıması olduğunu fark eder. Maria'nın kadın ve erkek cinsiyetlerine bakışı, eril toplumsal cinsiyet normlarının kadın için belirlediği konumun dışındadır. Maria, bir yandan kadın ve erkek arasındaki ilişkileri sorgularken diğer yandan da toplum tarafından erkeğe verilen üstün konumu eleştirir. Maria'nın erkeklik ile ilgili yaptığı sorgulamalar, erkeğin biyolojik cinsiyetine yönelik değildir. Genç kadın, toplumsal cinsiyet normları tarafından erkekten yerine getirmesi beklenen davranışları eleştirir. Kurduğu arkadaşlıklarda eşitlik talep eden Maria, Raif'e kimseye ihtiyacı olmadığını, kimsenin zorla dostluğunu ve lütfunu istemediğini söyler. Maria'nın yalnızlığının en önemli sebebi, eril cinsiyet normlarının kadını ikincilleştiren konumuna karşı çıkmasıdır:

Dünyada sizden, yani bütün erkeklerden niçin bu kadar çok nefret ediyorum biliyor musunuz? Sırf böyle en tabii haklarıymış gibi insandan birçok şeyler istedikleri için... Beni yanlış anlamayın, bu taleplerin muhakkak söz haline gelmesi şart değil... Erkeklerin öyle bir bakışları, öyle bir gülüşleri, ellerini kaldırışları, hulasa kadınlara öyle muamele edişleri var ki... Kendilerine ne kadar fazla ve ne kadar aptalca güvendiklerini fark etmemek için kör olmak lazım. Herhangi bir şekilde talepleri reddedildiği zaman düştükleri şaşkınlığı görmek, küstahça gururlarını anlamak için kâfidir. Kendilerini daima bir avcı, bizi zavallı birer av olarak düşünmekten asla vazgeçmiyorlar. Bizim vazifemiz sadece tabi olmak, itaat etmek, istenilen şeyleri vermek... Biz isteyemeyiz kendiliğimizden bir şey veremeyiz... Ben bu ahmakça ve küstahça erkek gururundan tiksiniyorum. Anlıyor musunuz? Sizinle, bunun için dost olabileceğimizi zannediyorum. Çünkü halinizde o manasız kendine güvenme yok (s. 82).

Maria Puder'in, verili toplumsal cinsiyet normlarının erkeğe atfettiği sarsılmaz birincil konuma yönelik sözleri, bu statünün sadece erkekler tarafından kabul gördüğüne ve onların yararına olduğuna işaret eder. "Zihin, akıl, zekâ ve aşkınlık eril olarak şekillenmiş, bunların karşıtları da dişil olarak şekillenmiştir" (Chanter, 2015, s. 106). Maria'nın erkeğe atfedilen bir konum içinden konuşuyor olması, toplumsal olarak kadına verilen ikincil statünün dışına çıkması demektir. Maria, toplumsal cinsiyet normlarının kadından beklediği davranış biçimini göstermez; bu sebeple de hem kadınlar hem erkekler tarafından dışlanarak yalnız bırakılır. Maria Puder, erkek cinsiyetine özgü kalıplaşmış bazı düşünce biçimlerinden ve beklentilerden bahseder. Bu düşünce biçimlerinin ve beklentilerin tarihsel ve toplumsal bir kökeni vardır. Geçmiş zamanda kadın "içkinlik", erkek ise "aşkınlık" ile özdeşleştirilmiştir. Bu

durumda kadının görevi “yaratıcılık değil, besleyiciliktir”, kadından sadece doğuştan sahip olduğu birtakım özellikleri sürdürmesi beklenir, kadın toplumun “duruk, kendi içine dönük, kapalı kutu yanını canlandırmaktadır” (Beauvoir, 1980, s. 89). Kadının toplumsallaşmasının önüne set çeken bu tarihsel bakış açısı, kadını ev içine mahkûm eder. Maria Puder’in verili toplumsal cinsiyet konumları ile ilgili yaptığı eleştiriler aracılığıyla toplumsal cinsiyet konumlarının toplumsal, tarihsel ve kültürel birer inşa olduğu düşüncesine yaklaştığı görülür. Beauvoir, “Kadın doğulmaz, kadın olunur” der (1980, s. 257). Bu sözden hareketle Direk, kadın ile erkek arasındaki tahakküm ilişkisinin kadını ikincil konumda tutan hiyerarşi olduğuna dikkat çeker ve sorunun biyolojik erkek cinsiyeti değil, erkeğe atfedilen toplumsal konum olduğunu ifade eder. Burada hedeflenen toplumsal cinsiyet konumlarını belirleyen “tarihsel erkek egemenliğidir” ve “bir cinsiyetin diğerini ezmesi, onun üstünde tahakküm kurması sorunsalıyla sıkı sıkıya bağlıdır” (2015, ss. 12-13). Bu durumda kadının kendi cinsiyetine dair kazandığı her farkındalık, eril iktidarın kadın için belirlediği sınırların dışına çıkmasını da beraberinde getireceğinden erkek için güç kaybına sebep olur. Berktaş, geleneksel erkeklik kavramının dayandığı kadınların doğal olarak daha aşağı olduğu kabulünün kadınların kazandığı her özgürleşme edimi ile bir kere daha sarsıldığına dikkat çekerek, bu durum karşısında erkeklerin kendilerini daha güçsüz ve daha az erkek hissettiklerini dile getirir (2012, s. 155). Romanda Maria’nın kabul edilmemesinin temel sebebi, bir kadının kendini erkeklerle eşit haklara sahip olarak görmesidir. Bu durum, onun normun dışına itilmesine ve yalnız bırakılmasına sebep olur. Maria, “Bilhassa tahammül edemediğim bir şey, kadının erkek karşısında her zaman pasif kalmaya mecbur oluşu... Neden? Niçin daima biz kaçacağız ve siz kovalayacaksınız?.. Niçin daima biz teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız? Niçin sizin yalvarışlarınızda bile bir tahakküm, bizim reddedişlerimizde bile bir aciz bulunacak? Çocukluğumdan beri daima isyan ettim, bunu asla kabul edemedim” (s. 87) diyerek kadın erkek ilişkilerinde kadına verilen ikincil konumu sorgular ve yaptığı sorgulamaların sonucunda kadına verilen bu konumu kabul etmez. Etrafındaki kadınların kendilerine verilen ikincil konumu kabul etmeleri üzerine kendisinin anormal hissetse de en sonunda diğer kadınlardan daha normal olduğu için kadına verilen ikincil konumu kabul etmediğine karar verir. Maria, küçük yaşta babasını kaybetmiş ve annesiyle birlikte büyümüştür. Annesi oldukça pasif ve itaat etmeye alışkın bir kadındır. Maria; annesini idare etme görevini üstlenmiş, annesine akıl vermiş ve destek olmuştur. Maria’nın babasının yokluğunda erkek tesirinden, dolayısıyla eril toplumsal cinsiyet normlarının baba aracılığıyla temsilinden uzak geçen yaşamı ve annesinin bir kadın olarak pasif duruşundan duyduğu rahatsızlık, kadının ve erkeğin eşit olduğu düşüncesini geliştirmesine imkân sağlamıştır. Ancak bu fikir, onun hem kadınlar hem erkekler tarafından dışlanarak kendisini daima yalnız hissetmesine sebep olmuştur:

Mektepte kız arkadaşlarımın miskinliği, emelleri beni daima tiksindirdi. Hiçbir şeyi, kendimi erkeklere beğendirmek için öğrenmedim. Hiçbir zaman erkeklerin önünde kızarmadım ve onlardan bir iltifat beklemedim. Bu hal beni müthiş bir yalnızlığa mahkum etti. Kız arkadaşlarım benimle ahbaplık etmeyi ve fikirlerimi kabul etmeyi zevklerine ve rahatlarına aykırı buldular. Hoş tutulan bir oyuncak olmak, onlara insan olmaktan daha kolay ve cazip geliyordu. Erkeklerle de arkadaş olmadım. Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavi kuvvetlerle karşı karşıya gelmektense kaçmayı tercih ettiler (s. 87).

Maria, çalışma yoluyla kendi ekonomik özgürlüğünü de kazandığından erkeklerle olan ilişkisini zorunlu bir bağımlılık ilişkisi içinde değil, karşılıklı sevgi bağı içinde sürdürmek ister. Direk; kadının üretici ve etkin olmasıyla aşkınlığa erişebileceğini, kurduğu tasarımlarda kendini özne olarak görerek, kazandığı para ve haklarda üzerine düşen sorumluluğu alarak yaşadığı dünyayı dönüştürebileceğini ve erkekle arasındaki eşitsizliği tam olarak giderebileceğini söyler (2015, s. 31). Maria, babasının yokluğunda eril iktidarın cinsiyetçi yapılanmalarının çocuklara dikte edildiği bir ev ortamından uzakta büyümüştür. Bu nedenle eril normun kadından beklediği ya da kadın için ideal sayılan davranışların dışında bir hareket imkânına sahip olabilmıştır. Cinsiyetçi her türlü davranışa ve düşünceye karşı çıkararak kendi yolunu erkek tahakkümü olmadan çizmeyi başarmıştır. Yaptığı işi, erkek tahakkümüne tercih etmiştir ancak bu tercih de onu yalnızlığa mahkûm etmiştir. Maria'nın yalnızlığı, Raif'in kadın erkek ilişkilerine olan demokratik bakışı ile son bulur. Bu sayede Maria, bir erkeğe güvenmeyi ve bir erkeği sevmeyi öğrenir.

3. Eril İktidarın Yansıması: Baba-Oğul İlişkisi

Baba ve oğul arasındaki ilişki, eril iktidar tarafından biçimlendirilen bir ilişki türüdür. Babanın oğul üzerindeki gücü ve hakimiyeti algılayış biçimi, oğulun babası ile ilgili duygularını şekillendirir. Erkeklik ya da erkek olmaya büyük önem atfedilen toplumlarda, baba ve oğul arasındaki ilişki üzerinde toplumsal normlar son derece etkilidir. Baba olmanın kuralları toplum tarafından belirlenmiş, baba ve oğul arasındaki duygusal yakınlık çoğu zaman engellenmiştir. Baba, toplum tarafından kendisine atfedilen üstün konumdan oğluna bakmakta, bu ilişkide genellikle korku, güç ve mesafe egemen olmaktadır. *Kürk Mantolu Madonna*'da da baba ile oğulun arasına toplumsal yapının babaya atfettiği üstün konum girmiştir. Bu sebeple baba ile oğul arasında yapıcı ve var eden bir ilişki gelişmemiştir. Somay, babanın iktidarı için sembolik varlığının yeterli olduğunu ifade ederek bu sembolik varlığın “babanın adında” ve erkekliğin simgesi olan “fallusta” tüm “egemenlik/ayrıcalık ilişkisinin genel geçer sembolü haline getirilmiş olan bir ‘gösteren’de cisimleş(tiğine)” dikkat çeker ve babanın sembolik iktidarının kadınlar ve çocuklar üzerinde etkili olduğunu dile getirir (2012, s. 118). Baba-oğul

ilişkisinde oğul gençken babası tarafından tanınmaz, babası onun arzu ve isteklerine yabancıdır.

Romanda Raif'in babası da iktidarın bir temsilcisi olarak yer alır. Raif ise içe dönük ve duygusal bir çocuktur, kendini ifade etmek için karşı taraftan destek görmeye ihtiyaç duyar ancak Raif ile babası arasında olması gerekenden çok daha fazla mesafe vardır. Raif, resme ilgi duyar ancak bunu babasıyla paylaşamaz. Baba da oğlunu tanımaz ve onun geleceğini şekillendirmesinde etkin bir rol oynamaz. Babası Raif'in okumasını ister ancak bunun sebebi oğlunun ilgi ve yeteneklerini bilerek onu desteklemek değil, ülkenin gittikçe kötüleşen halinden oğlunu uzak tutmaktır. Dönemin gençleri silahlanıp çetelere katılır, kimi düşman tarafından kimi ise eşkıyalarca öldürülür. Babası Raif'i dönemin toplumsal durumunun getirdiği bazı kötülüklerden uzak tutmak amacıyla İstanbul'a okumaya yollar. İstanbul'da bir süre kaldıktan sonra da yine babasının isteğiyle Almanya'ya sabunculuk işini öğrenmek için gönderilen Raif, babası tarafından bir nesne olarak görülür. Babası oğlu için uygun gördüğü maddi yaşam koşullarını eksiksiz sağlar ancak Raif'in duygularına ve düşüncelerine değer vermez. Raif, Almanya'da yaşarken babasının ölüm haberini alır. Bu haberi aldıktan sonra babasına karşı içinde büyük bir boşluk olduğunu fark eder:

Demek babam ölmüştü. Bunu hakikatte bu kadar geç idrak ettiğimden dolayı büyük bir utanma duydum. Gerçi babamı gerçek bir muhabbetle sevmem için de ortada bir sebep yoktu; onunla aramızda daima bir yabancılik mevcut kalmıştı. Ve birisi bana 'Senin baban iyi bir adam mıydı?' diye sorsa, verecek cevap bulamazdım. Çünkü iyiliği ve fenalığı hakkında bir fikir sahibi olacak kadar onu tanıımıyordum. Babam benim için 'insan' olarak hemen hemen hiç mevcut değildi; Yalnız 'Baba' dedikleri mücerret bir mefhumun insan şeklinde görünüşüydü. Akşamları sessiz sedasız kaşlarını çatarak eve giren ve ne bizi ne annemizi hitaba layık görmeyen, saçsız başlı, değirmi ve kır sakallı adamlar, Havuzlu kahvede göğsünü bağırmı açıp gülüşerek ayan içtiğini ve küfür savurarak tavla oynadığını gördüğüm kimse bence birbirinden tamamıyla ayırdı... Bu ikincisinin babam olmasını ne kadar isterdim... Halbuki o halinde beni görünce derhal yüzü ciddileşir: 'Ne dolaşıyorsun buralarda?..' diye bağırırdı. 'Haydi kahve ocağına var, bir şerbet iç de mahalleye dön, orada oyna' (ss. 141-142).

Raif'in ölen babasının ardından düşündükleri, babasının onun dünyasında bir yabancı olduğunu gösterir. Çocukluğuna dair babasının mutlu olduğunu hatırladığı hatıraların içinde kendisine yer olmadığını farkındadır. Raif, hayatı boyunca babasıyla karşılıklı bir sevgi ilişkisi içine girmemiş; daima babasının ciddi, mesafeli ve kızgın yüzünü görmüştür. Babasının ölümüyle birlikte yakın bir ilişki kurma fırsatını da sonsuza dek kaybetmiş olur. Raif'in babasının ölümünden sonra kalan miras, Raif'in enişmeleri tarafından paylaşılır. Raif hem

babasız hem de parasız kalır. Geleneksel toplum yapısında ailenin adının ve soyunun devam ettiricisi olarak görülen erkek çocuğun *Kürk Mantolu Madonna*'da bu görevi üstlenemediği görülür. Baba ile oğul arasındaki ilişkinin romanın sonunda ailenin dağılmasına da sebebiyet verdiği söylenebilir. Baba, Raif karşısında kendi iktidar alanını korumaya çalışan bir tutum sergilemiş lakin ölümüyle birlikte ailesi dağılmıştır.

4. Eril İktidarın İnşasına Katılan Erkekler

Toplumsal, tarihsel ve kültürel olarak geleceğe aktarılmak istenen duygu, düşünce, davranış kalıbı, psikolojik özellik gibi unsurların biyolojik olarak erkek cinsiyetinde temsil edilmesine dayalı bir kavram olan *erkeklik*, normlar tarafından daima yeniden inşa edilmesi gereken bir müessese olarak görülür. Erkeğin erkek olduğunu topluma bir kereye mahsus olarak kanıtlaması, onun erkek olarak görülmesi için yeterli değildir. Erkeklik kavramının işaret ettiği geniş anlamsal dünyayı kavrayabilmek için hegemonik erkeklik kavramının anlamsal göndergelerine yakından bakmak gerekir. Hegemonik erkeklik kavramı, bütün erkeklerin ataerkil iktidardan pay aldığını ve yararlandığını ancak sınıfsal üstünlüğe sahip olan ve politik iktidara yakın olan bazı erkeklerin, ataerkillikten daha fazla pay almaları sebebiyle diğer erkekliklerin inşa ve yeniden inşa süreçleri üzerinde belirleyici olduklarına da dikkat çeker. Bu düşünce doğrultusunda ataerkillikten sınıfsal ve politik avantajları nedeniyle daha fazla yararlanan erkeklerin yalnızca kadınları denetlemekle kalmayıp, diğer erkekler üzerinde belirleyici olan hegemonyalarını inşa ettikleri görülür (Bozok, 2015, s. 275). Hegemonik erkeklik, erkekleri kamusal alanda daima erkekliklerini ispata zorlar ve erkekliğin daima inşa edilmeye muhtaç bir alan olduğunu vurgular. K. Üretmen, erkekliğin “erk” ve “iktidar”ı imlediğini, “muktedir” ve “mutlak olan”a vurgu yaptığını ve “egemen aklın tahakkümünü” ve “şiddetini” yansıttığını ifade ederek bu özelliklerin tamamının hegemonik erkeklik olarak tanımlandığına dikkat çeker (2017, s. 92). Bu durumda hegemonik erkeklik, sadece erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu üstünlüğe değil, erkeklerin diğer erkekler üzerinde kurduğu üstünlüğe ve iktidara da karşılık gelir. Diğer erkeklerin eleştirilmesi ve hor görülmesi üzerinden konumunu inşa eden hegemonik erkeklik, yok sayma ve üstünlük gibi mekanizmaları kullanır.

Romanın anlatıcısı işsiz güçsüz ve parasız dolaşırken önceden tanıdığı, bankadan arkadaşı olan Hamdi ile karşılaşır. Anlatıcı, işsiz olduğu bir dönem arkadaşını görmeye gitmek ister ancak yanlış anlaşılacağı endişesiyle bu düşüncesinden vazgeçer: “Makine vesaire komisyonculuğu yapan, aynı zamanda orman ve kereste işleriyle uğraşan bir şirkette müdür muavini olduğunu ve oldukça iyi bir para aldığını biliyordum. İşsiz zamanımda kendisine müracaat etmeyişi de hemen hemen bunun içindi: İş bulmasını rica etmeye değil de, para yardımı yapmasını istemeye geldim zanneder diye

çekinmişim” (s. 13). Romanda anlatıcı ve arkadaşı Hamdi, iki farklı erkeklik durumunu temsil etmektedir. Anlatıcı, iktidardan pay alamayan ve erkekten beklenen değerlere sahip olmayan biridir. Onun karşısındaki Hamdi ise iktidar tarafından erkekten beklenen konumun temsilcisi ve inşacıdır. Nitekim Hamdi, arkadaşına iş bulma konusunda yardım edebileceğini söyler. Anlatıcı, kendisinde bulunmayan özelliklere sahip olan Hamdi'nin durumuna özendiğini, “(h)alinden memnun ve kendisinden emin görünüyordu. Demek artık tanıdıklara yardım lüksünü bile yapacak hale gelmişti. Gıpta ettim” (s. 13) sözleriyle dile getirir. Evli olan Hamdi, küçük fakat şirin bir evde oturur. Eve götürdüğü arkadaşını karısıyla tanıştırmaya gerek görmez. Evine davet ettiği arkadaşını salonun ortasında yapayalnız bırakarak yıkanmaya gider. Hamdi'nin arkadaşına olan davranışları onu önemsemediğinin ve kendisiyle eş konumda görmediğinin ispatıdır. Anlatıcının Hamdi hakkındaki sözleri, onun diğer erkekler üzerinde kurduğu üstünlük yoluyla hegemonik erkekliğin inşasına katıldığını gösterir:

Mühimce mevkilere geçen adamların esaslı adetlerinden biri de galiba eski -ve kendilerinden geri kalmış- arkadaşlarına karşı gösterdikleri bu biraz şuurlu dalgınlıktı. Sonra o zamana kadar ‘siz’ diye hitap ettikleri dostlarına birdenbire ahabapça ‘sen’ diyecek kadar alçakgönüllü ve babacan oluvermek, karşısındakinin sözünü yarıda kesip rastgele amansız bir şey sormak ve bunu gayet tabii olarak, hatta çok kere şefkat ve merhamet dolu bir tebessümle birlikte yapmak (s. 14).

Romanda Hamdi'nin arkadaşına yardım edebilecek bir konuma gelmiş olması, onun üstünlük duygusunu pekiştirir ve iktidarın gücünü kendi bünyesinde taşıdığına dair inancını artırır. “Belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttuklarını, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini anlamaya yönelik bir kavram olan hegemonik erkeklik, erkeklerin sadece kadınlar üzerinde değil, farklı erkeklik grupları arasındaki tahakküm ilişkilerini anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahip bir kavramdır” (Öğüt, 2017, s. 74). Hamdi, eril iktidarın gücünden pay alan ve bu gücü diğer erkekler üzerinde kullanarak eril iktidarın gücünü yansıtan bir kişi olarak romandaki yerini almıştır. Hamdi'nin kendisine karşılık vermeyeceğinden emin olduğu Raif Efendi'ye karşı daima aşağılayıcı ve küçümseyen davranışlarda bulunması, kendisinin ne denli güçlü ve cesur bir erkek olduğunu diğerlerine gösterme gayreti olarak yorumlanabilir:

Onun bu devamlılığı ve çalışkanlığı, dairede horlanmasına mâni olmuyordu. Bizim Hamdi, Raif efendinin tercümelerinde küçük bir daktilo hatası bulsa, zavallı adamı çağırıyor, bazen de bizim odaya gelerek haşlıyordu. Diğer memurlara karşı daima daha ihtiyatlı olan ve her biri bir türlü iltimasa dayanan bu gençlerden fena bir mukabele görmekten çekinen arkadaşımın, kendisine asla mukabeleye cesaret edemeyeceğini bildiği Raif efendiyi bu kadar hırpalaması, birkaç saat

geciken bir tercüme için kıpkırmızı kesilerek bütün dünyaya duyuracak şekilde bağırması gayet kolay anlaşılabilirdi: İnsanları, kendi cinslerinden biri üzerinde kudret ve salahiyetlerini denemek kadar tatlı sarhoş eden ne vardır” (ss. 19-20).

Durağan olmayan daima yeniden inşaya muhtaç bir konum olan erkeklik, gücünü diğer erkekler üzerinde kurulan tahakkümden alır. Hamdi, kendi iktidarını ona karşılık vermeyeceğinden emin olduğu bazı erkekler üzerinde tahakküm kurarak ve bunun herkes tarafından görülmesini ve duyulmasını sağlayarak yapar. Bu yolla hem erkekliğini pekiştirir hem de iktidarını ispat etmiş olur. “Cesur olma hali, başkasını küçümseme ile sonuçlanır. Karşısındakinin söylevi küçümsenerek değersizleştirilir. Karşısındakini küçümsemenin bir biçimi de karşısındakinin yapıp ettiklerinin yanlışlığına, yetersizliğine, tutarsızlığına yapılan vurgudur” (Bora ve Tol, 2009, s. 833). Erkeklerin diğer erkeklerle karşı üstünlük duygusu hissetmesi, eril normun yeniden inşa edilmesine hizmet eder. Diğer erkek karşısında üstünlük duygusunu tadan bir erkek, bu konumu sürdürmesi gerektiğine inanır ve bu duyguyu devam ettirmek için eline geçen fırsatları kullanmaktan çekinmez. Anlatıcı şiir ve hikâye yazar ancak Hamdi’nin gözünde edebiyatın bir değeri ya da kişiye bir faydası yoktur: “O ‘Bırak böyle şeyleri canım’ diyerek pratik hayatın muvaffakiyetlerinden, edebiyat gibi boş şeylerin mektep sıralarından sonra ancak zararlı olabileceğinden bahsetti. Kendisine cevap verilebileceğini, münakaşa edilebileceğini asla aklına getirmeden, küçük bir çocuğa nasihat verir gibi konuşuyor ve bu cesareti hayattaki muvaffakiyetlerinden aldığını tavırlarıyla göstermekten de hiç çekinmiyordu” (s. 15). Edebiyatı küçümsemesi, edebiyatın ya da sanatın duygu ile ilişkili olması sebebiyle eril akla yakışmayan özellikte görülmesinden ve iktidardan pay sağlamada bir araç olarak konumlandırılmamasından kaynaklanır. Ayrıca kendisi, eril iktidarın gücünü paylaştığından diğer erkekler üzerinde üstün bir konuma sahip olduğuna olan inancı tamdır. Arkadaşını eve yemeğe çağırdığı halde sözlerini unutmuş görünerek ona yardımcı olacağını ve yarın kendisine uğramasını söyler. Ertesi gün anlatıcı, arkadaşının yanına gider ancak Hamdi ona oldukça mesafeli davranır. “Hamdi önünde serili duran bir sürü kâğıt ve içeri girip çıkan bir sürü memurla meşguldü. Bana başıyla bir iskemle gösterdi ve işine bakmakta devam etti. Elini sıkmaya cesaret edemeden iskemleye iliştim. Şimdi onun karşısında hakikaten amirim, hatta velinimetimmiş gibi bir şaşkınlık duyuyor ve bu kadar alçalan benliğime bu muameleyi cidden layık görüyordum” (s. 16). Hamdi’nin arkadaşına karşı olan davranışında iki erkeğin sahip olduğu farklı erkeklik konumları etkilidir. Hamdi; işi sayesinde toplumda statü sahibi, üstün bir konumda, istediği kişiye iş verecek gücü elinde bulunduran bir kişidir; arkadaşı ise işsiz, başarısız, yardıma muhtaç biridir. Erkekliğin başlıca hedeflerinden biri, erkeklerin kadınlar karşısındaki üstünlüğünün ve hegemonyacı erkekliğe bağlı güçlülük duygusunun diğer erkekler üzerinde de duyulmasıdır (Connell, 1998,

123). Bu düşünceye göre Hamdi, toplumsal cinsiyet normları tarafından erkekten beklenen üstün özellikleri diğer erkekler üzerinde de inşa eden bir konumdayken; anlatıcının başarısızlıklarla dolu hayatı, kendisinden beklenen eril özellikleri yerine getiremediğinin ispatı olarak görülebilir. Farklı erkeklik temsilleri, farklı davranış biçimlerini de beraberinde getirir. Ataerkil iktidarın sürdürülmesi için “sertlik ve “hükmetmeye” dayalı aşırı erkesi bir idealin kurulması gerekir (Connell, 1998, s. 118). Bu doğrultuda, romanda Hamdi de yardımcı olmak istediğini dile getirerek yanına çağırdığı arkadaşına bir yabancı gibi ve ondan daha üstün olduğunu vurgulayarak davranır. Hamdi, arkadaşına bir iş vermesi sebebiyle kendi muktedir konumunu güçlendirerek erkeklikten pay alır. Anlatıcı ise arkadaşının davranışlarından rahatsız olsa da binadan ayrılmaz ve bu davranışıyla Hamdi'nin iktidardan pay alan konumunu kabul etmiş ve pekiştirmiş olur.

5. Erkeklik Krizi: Eril İktidarın Temsil Edilemeyişi

Sınırları çizilmiş ve davranış kalıpları belirlenmiş bir alan içinde yaşamayı gerektiren erkeklik, bir “toplumsal inşa”, “toplumsal konum” ve “kimlik konumu”dur” (Akis, Ülkü ve Sancar, 2015, s. 251). Erkekleri normun belirlediği sınırlar içinde düşünmeye ve davranmaya zorlayan erkeklik, hayatın önündeki bir engele de dönüşebilir. Bir erkek, eril iktidar normunun gereklerini yerine getiremezse o erkeğin iktidarın gücünden ve üstünlük konumundan faydalanamadığı görülür.

Romanda erkekliğin temsilinin karşılık geldiği değerleri Raif de bilir ancak erkekten beklenen güçlü, girişken ve cesur olma gibi özelliklere sahip değildir. Bu durum, onun bu dünyadaki toplumsal cinsiyet inşasına katılmasına izin vermez. Gençliğinde Almanya’da iken Maria’ya olan aşkının ona yaşattığı hayal ve gerçek arası bazı duygular karşısında yüzünü realiteye dönerek, edebiyat ve sanattan sıyrılarak orada bulunma amacını gerçekleştirmeye ve sabunculuk işini iyice öğrenmeye karar verir. Yaşadığı karmaşık duygular karşısında gerçeklik algısı yeniden şekillenir ve sıkıntı veren duygulardan kurtulmak için sabunculuk işine dört elle sarılır: “Kendimi şimdiden, Havran’da kuracağım büyük ve modern sabunhanenin müdürü olarak görüyor, üzerinde ‘Mehmet-Raif-Havran’ damgası bulunan pembe renkli, yumurta şeklinde sabunların, yumuşak ve kokulu kağıtlar içinde, bütün Türkiye’ye nasıl yayılacağını tasavvur ediyordum” (s. 66). Raif, Almanya’da yeni teknikler öğrenerek Türkiye’ye döndüğünde ve babasının kurduğu işin başına geçtiğinde bir erkek olarak kendisinin varlığının da etraftakiler tarafından kabul edileceğine ve saygı göreceğine inanır: “Kendimi ne kadar manasız şeylerle üzdüğümü anlıyor, bütün kabahati hayal-perestliğimde, kendi içime kapanıp kuruntu yapmamda buluyordum. Fakat artık değişecektim. Meslek kitapları dışındaki okumayı da azaltacaktım. Benim gibi bir eşraf çocuğunun mesut olmaması için ne sebep vardı” (s. 66) sözleriyle Raif, onu eril iktidarın erkekler

için çizdiği alanın dışına iten sanatseverlik, edebiyat tutkunluğu ve içe dönüklük gibi kadına atfedilen bazı özellikleri geride bırakacağına ve kendini ait olduğu sosyal statü ve toplumsal sınıfla ilişkilendirerek, mutlu bir geleceğin onu beklediğine dair hayaller kurar. Ancak babasının ölümüyle birlikte Almanya'dan aniden dönmek zorunda kalması, Maria'dan gelen mektupların aniden kesilmesi ve ona ulaşmak için gösterdiği çabanın sonuçsuz kalmasıyla hayata dair tüm umudunu kaybeder. Bundan sonra yaşayacağı hayatta mutlu olmasının imkânsız olduğunu derin bir biliş ve farkındalık ile kavrar. İşe girer, evlenir ve çocukları olur ancak kaybettiği mutluluğu bir daha asla bulamaz ve bir daha hiç kimseyle yakın bir ilişki kuramaz. Hem evde hem de iş yerinde sadece görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirir. Raif, anlatıcı ile karşılaşana kadar hayatındaki hiç kimse onun gerçekte kim olduğunu, neler yaşadığını ve neler hissettiğini merak etmez.

Hamdi işe aldığı arkadaşına Raif Efendi adında Almanca mütercimi, sessiz sedasız, kendi halinde, kimseye zararı dokunmayan bir adamla aynı odada oturacağını söyler. Anlatıcı, “herkese bay, bayan denildiği bu sıralarda ondan hala efendi diye bahsediyordu” (s. 18) sözleriyle arkadaşı Hamdi'nin Raif Efendi karşısındaki üstten bakan tavrını ortaya koyar. Raif Efendi, çevresindekiler tarafından modern zamanlara ayak uyduramamış, başarısız, silik, kendi halinde bir insan olarak görülür. Şirketteki en eski memurlardan biri olmasına rağmen ne hak ettiği saygıyı görür ne de yıllardır çalışmasının maddi karşılığını alır. Bunun sebebi, onun eril iktidar normlarının erkek için belirlediği güçlü, mücadeleci ve kavgacı olmak, diğer insanlarla yarışmak gibi özellikleri göstermemesidir. O, sadece kendisine verilen işi yapar ve başka hiçbir şeyle ilgilenmez.

Anlatıcı iş yerindeki insanların Raif Efendi hakkındaki konuşmalarından başında kalabalık bir aile bulunduğunu ve aldığı maaşla zar zor geçindiğini öğrenir. Şirkettekiler Raif Efendi'nin kıdemli bir çalışan olduğu halde düşük bir ücretle çalışmasını “(h)ımbılın biridir de ondan. Doğru dürüst lisan bildiği bile şüpheli” (s. 19) sözleriyle açıklarlar. Anlatıcı, “(h)albuki Almancayı gayet iyi bildiğini ve yaptığı tercümelemler pek doğru ve güzel olduğunu sonradan öğrendim” (s. 19) diyerek Raif Efendi'nin işinde gayet başarılı olduğunu dile getirir. Raif Efendi'nin işinde başarılı olmasına rağmen düşük ücretle çalıştırılması eril iktidar normlarının bir erkekten beklediklerini karşılayamaması ile ilgilidir. Öğüt, erkekliğin daima tamamlanmamış bir olgu olarak toplumsal ve ruhsal bir gerçeklik üzerine kurulu bir varoluş özelliği olduğunu, erkeklerin ideal olarak sahip oldukları farklı iktidar biçimleri aracılığıyla var olduğunu ifade eder (2017, s. 76). Bu durum, erkekliğin toplumsal ve siyasi bir statü göstergesi sayılmasının yanında bir iktidar konumu da olduğuna işaret eder. Erkeklik, erkeklerin diğer erkekler üzerinde de tahakküm kurmasını gerektiren bir mücadele alanıdır. Raif Efendi ise erkekliğin

inşasına katılmaz. Bu durumda hem diğer erkekler tarafından saygı görmez hem de çalışmasının maddi karşılığını tam olarak alamaz. Raif Efendi'nin yabancı dil bildiğine çevresindekiler tarafından inanılmaz çünkü o, dil bildiğini ispata yönelik bir konuşma dili benimsememiştir: “Biz Frenkçe biliriz!” diye haykıran insanlara benzer bir tarafı yoktu. Bilgisine dayanarak maaşının arttırılmasını istemeyişi, başka ve bol ücretli işler aramayışı da, hakkındaki bu kanaati kuvvetlendiriyordu” (s. 19). Burada erkekliğin talep etmekle ve kendini daima yeniden ispat etmekle ilişkili bir sürece karşılık geldiği söylenebilir. İspat edilmeyen erkeklik, görmezden gelinir ya da yok sayılır.

Raif Efendi'nin kamusal alanda kabul görmeyen erkekliği, evde de kabul görmemeye devam eder. Evinde karısı ve iki kızının yanı sıra iki kayınbiraderi, baldızı, baldızının eşi ve iki çocuğu da onlarla beraber yaşamaktadır. Bu kadar çok insanın yaşadığı bir evin geçimini temin etmekte güçlük çekse de sesini çıkarmayan Raif Efendi, evinde de rahat edemez. Raif Efendi hastalandığı zaman onu evinde ziyaret eden anlatıcı, “Raif (E)fen di'nin vaziyetinin de pek hoş olmadığını ve bu kalabalığın içinde onun fazla ve lüzumsuz bir şey gibi durduğunu fark ediyordum” (s. 28) sözleriyle onun ailesi tarafından önemsenmeyen ve değer verilmeyen biri olduğunu dile getirir. Evin nasıl geçindirildiği ile ilgili kimse soru sormaz ancak evdeki herkes kendisini daha yüksek bir hayata layık görür ve onlara göre arzu ettikleri bu hayatı yaşayamamalarının sebebi Raif Efendi'nin beceriksizliğidir. Raif Efendi'ye evdeki herkesin her türlü ihtiyacından sorumluymuş gibi davranılır. O da bu yük karşısında sessiz kalarak, kendi evinde adeta bir hizmetçi muamelesi görür. Raif Efendi'nin bütün gelirini ev ve evdekiler için harcamasına karşın evdekilerden sevgi ya da saygı görmemesi, onun bu ailede yok sayıldığını gösterir. Evi geçindiren kişi ve evin büyüğü olmasına rağmen bakkala gitmek bile evdekiler tarafından onun görevi olarak görülür. Evde kimin bakkala gideceği daima bir tartışma konusudur. “Ayol, para için gelmedim, kim gidip alacak... Sen de bir türlü kalkamadın” (s. 26) sözleriyle karısı, Raif Efendi'nin hastalığının evde bakkala gitme krizine sebep olduğunu vurgular. Ev ile ilgili her türlü sorumluluk, Raif Efendi'nin omuzlarına yüklenmiştir ve babasının hastalığına rağmen on iki yaşındaki kızı bakkala gitmek istemez. Bu durum, Raif Efendi'nin evde çocukları kadar bile iktidarı olmadığını gösterir. Bakkala ekmek almaya gitmek dahi onun vazifesi olarak görülür. Raif Efendi, “Bizim evde de ekmek almak bir mesele... Bir hastalandık mı gönderecek adam bulamazlar” (s. 26) sözleriyle evdeki durumuyla ilgili sitemde bulunur ancak bu durumu değiştirmek için herhangi bir eylemde bulunmaz. Raif Efendi, evin tüm ihtiyaçlarını karşılamasına rağmen evde varlığı ve yokluğu arasında kimse için fark yoktur. Onunla evin günlük ihtiyaçları ve para ile ilgili meseleler dışında kimse bir şey konuşmaz. Hatta çoğunlukla evdekiler para ile ilgili meseleleri de eşi Mihriye Hanım aracılığıyla Raif Efendi'ye iletirler, onunla konuşmaya bile tenezzül etmezler. Romanda Raif Efendi'nin durumu “(s)anki cansız bir makine

sabahleyin birtakım siparişlerle dışarı bırakılıyor, akşam üzeri kolları dolu bir halde eve dönüyordu” (s. 31) sözleriyle ifade edilir. Bu durum Raif Efendi'nin ailesi tarafından sadece bazı ihtiyaçları karşılayan biri olarak görüldüğünü; insan yerine bile konulmadığını gösterir.

Raif Efendi'nin ailesine karşı kızgın ve küskün olduğunu gösteren herhangi bir davranışı yoktur. Anlatıcı, Raif Efendi'nin tüm yaşadıklarına rağmen daima sessiz kalmasına kızar: “Fakat, belki de gençliğimin verdiği tahammülsüzlükle, Raif Efendi'nin bu adeta korkunç sessizliğine kızırıyordum. Şirkette olsun, evde olsun, kendisine ruhen tamamen yabancı insanların onu adamdan saymamalarını hoş görmekle kalmıyor, bunda adeta bir nevi isabet de buluyordu” (s. 33). Ancak, anlatıcı onu tanıdıkça aslında onun her şeyi fark eden ama karşılık verme ihtiyacı hissetmeyen biri olduğunu fark eder. Anlatıcı, “(o)nun sessiz sedasız yaşayışı, tahammül edişi, insanların zaaflarına merhametle ve edepsizliklerine eğlenerek bakışı kâfi bir irade değil miydi” (s. 33) sorusunu sorarak onun hayatın belirli davranış kalıpları içinde hareket etmeyi gerektiren yapısına karşı çıktığını dile getirir. Toplumsal norm dahilinde insanlar, belirli kalıplar ve belirli davranışlar içinde varlık gösterirler. Raif Efendi ise Maria'yla yaşadığı aşkla mutluluğun en yücesini tatmış ancak Maria ile yollarının ayrılmasıyla da geleceğe dair tüm umudunu kaybetmiştir. Bu nedenle toplumsal normun erkek olmaya, baba olmaya ya da erkekliği bir güç ya da irade olarak dayatmasına ilgisiz kalmıştır. Kimseyle paylaşmadığı geçmişi ve yarım kalan aşkı, onun tüm normların ve dayatmaların dışına çıkmasına olanak vermiştir. Raif Efendi; hayat amacı olmayan, hiçbir şeye karşı tutku duymayan, insanlarla ilgilenmeyen, duygularını kendine saklayan, kimseyle paylaşmadığı sırlar sebebiyle hasta olan hassas ve yalnız bir adamdır. Raif Efendi hasta yattığı sırada karısı ve kızının onun için üzülmesini aralarındaki ilişkiye göre fazla bulur: “ ‘Ölsek ne olacak sanki... Onlara ne? Ben onlar için neyim?..’ Sonra, daha da acı ve insafsız bir tavırla ilave etmişti: ‘Ben onlar için hiçbir şey değilim... Hiçbir şey değildim... Senelerden beri aynı evde beraber yaşadık... Bu adam kimdir diye merak etmediler... Şimdi çekilip gideceğimden korkuyorlar’ ” (ss. 38-39) diyen Raif Efendi, gerçekçidir ve hayatı boyunca onu yok sayan, kim olduğunu merak etmeyen insanların endişesini yersiz bulur. Kendisini lüzumsuz hisseden Raif Efendi'nin “Benim bu insanlara ne lüzumum vardı? Beş on kuruş ekmek parası için bana tahammül edilebilir miydi? İnsanlar birbirlerinin maddi yardımlarına ve paralarına değil, sevgilerine ve alakalarına muhtaçtılar. Bu olmadıktan sonra, aile sahibi olmanın hakiki ismi ‘birtakım yabancılar beslemek’ti” (s. 149) sözleri ile içinde sevgi bağları bulunmayan ailesiyle hesaplaşması söz konusudur. Aile, kişinin hayata karşı güven duygusunu pekiştiren bir kurumdur ancak romanda Raif Efendi'nin ailesi ile ilişkisinde hissettiği duygu, yabancıardan oluşan bazı insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğudur. Raif Efendi, eril toplumsal cinsiyet normlarının erkek için belirlediği kurallara uymadığı gibi yine söz

konusu toplumsal normlar tarafından erkeğe verilen babalık konumundan ya da evi geçindiren kişi olmanın getirdiği üstün ve güçlü konumdan da faydalanamaz.

6. Kadınsılaşıma Endişesi Karşısında Dayatılan Bir İktidar Konumu Olarak Erkeklik

Ataerkil toplum yapısı; siyasal, kültürel ve toplumsal olarak erkeğin üstün konumunu meşrulaştırır. Berktaş'a göre ataerkillik, kadının emeğinin, cinselliğinin, bedeninin ve doğurganlığının denetlenmesi üzerine kurulan ve temeli erkeğin çıkarlarının korunmasına dayalı bir sistemdir (2014, s. 24). Ataerkil toplum yapısında erkeğin üstünlüğünü belirleyen özellikler, "saldırganlık, zekâ, güç ve etkenlik" iken kadınların aşağı konumunu belirleyen nitelikler ise "edilgenlik, bilgisizlik, güçsüzlük, 'iffet' ve etken olamayı" olarak sınıflandırılmıştır (Millet 2011, s. 49). Romanda Raif Efendi'nin erkeğe atfedilen güç, saldırganlık ya da etken oluş gibi özellikler yerine kadına atfedilen edilgenlik, güçsüzlük gibi özelliklere sahip olduğu görülür. Bu özellikler, onun erkekliğini güç durumunda bırakır. Millet'a göre ataerkil düzenin değişmez törelerinden biri de güçsüz erkeklerin kadın konumuna indirgenmesidir (2011, s. 89). Raif Efendi de ataerkil törenin erkekten beklediği davranış kalıpları içinde hareket etmediğinden kadınsı bulunur ve bu durum romanda sıkça tekrar edilir.

Kadınsılaşıma, eril iktidar normlarının hâkim olduğu dünyada norma uygun hareket etme arzusundaki erkek için bir endişe sebebidir. Toplumsal cinsiyet normları tarafından kendisi için belirlenen alanın içinde davranış göstermek isteyen erkek, doğduğu andan itibaren ailesinin, içinde yaşadığı toplumun ve ait olduğu kültürün doğrularına göre büyütülür. "Çocukluktan itibaren rekabete, meydan okumaya, saldırganlığa, kazanmaya, kudrete, araçsallığa, teknik olana, üstünlüğe, bedensel erginliğe, şiddete ve kesin sonuçlara yönlendirilen erkek, duygularını saf olarak yaşayamamakta, maskeler ardına saklanmak zorundadır; kadınsı addedilen duygu ve davranışlardan ısrarla kaçınmalıdır" (Öğüt, 2017, s. 73). Erkek çocuğun davranışları eril toplumsal cinsiyet normları tarafından erkeksi bulunursa onaylanır; yeterince erkeksi bulunmayan davranışlar ise kınanarak çocuğun norma uygun hareket etmesi sağlanmaya çalışılır. Eğer erkek çocuk, norma göre yeterince erkek olamamışsa aile tarafından çoğu zaman kız gibi olmakla ya da kadınsılıkla suçlanır. Bu durum, çocuğun örselenmesine ve olumsuz bir benlik duygusu geliştirmesine sebep olur. "Erkekliğin, kadınsı ve kadın olmayan olduğu varsayılır ve erkekliğe bağlı öznellikler bununla ilgili normatif söylemler tarafından sınırlandırılır ve inşa edilir" (Öğüt, 2017, s. 73). Eril toplumsal cinsiyet normlarının erkeklikle ilgili en belirgin söyleminin kadın olmamak ya da kadın gibi olmamak üzerinden belirlendiği söylenebilir. Nurdan Gürbilek, Türk edebiyatında Batılılaşma ile başlayan süreçte kadınsılaşıma endişesini aşırı etkilenmek ile ilişkilendirir. "Aşırı etkilenmek her durumda kadınsılaşıma demektir; zaten etkilenen eğer kadın değilse mutlaka kadınsılaşıma erkek, erilliğini yitirmiş ya da bir türlü

erileşememiş erkektir” (2010, s. 48). Etkilenmek, erkek için büyük bir endişe sebebidir çünkü eril toplumsal cinsiyet normlarına göre etkilenmeye açık olan cins kadındır. Erkek, etkilendikçe kadınsılaşıarak erkekliğini yitirecektir. “(E)rkeklik, diğer erkeklerin önünde ve onlar için, kadınlığa karşıt olarak ve her şeyden önce kişinin kendi içindeki bir tür dişil *korkusu* içinde inşa edilmiştir” (Bourdieu, 2014, s. 71). Eril toplumsal cinsiyet normlarının erkek olarak kabul görmek için belirlediği ilk kural, kadın gibi olmamaktır. Erkekten beklenen özellikler, “duygusal olmamak”, “mantıklı olmak”, “bağımsız olmak”, “yarışmacı olmak”, “kendine güvenli olmak”, “lider olmak”, “hırslı olmak”, “saldırgan olmak”, “nesnel olmak”, “realist olmak”, “matematik ve doğa bilimleri ile ilgili olmak”tır. Kızlardan ise erkeklerde bulunan özelliklerin aksine “yumuşak olmaları beklenir.” “Kızlar kolay ağlar, ince düşüncelidir, duygusaldır, başkalarının duygularına önem verir, sanat ve edebiyatla ilgilidir, güvenlik gereksinimi içindedir, bağımlıdır diye kabul edilir” (Kılıç, 2017, s. 17). Kadına ve erkeğe atfedilen söz konusu özellikler, iki cinsi birbirinden kesin çizgilerle ayırır ve her iki cinsin ancak kendisi için çizilen sınırlar içinde kaldığı takdirde toplumsal olarak kabul göreceğini vurgular.

Kürk Mantolu Madonna'da Raif, çocukken ailesi tarafından erkek gibi olmamakla ya da erkekten beklenen davranışları yerine getirmemekle, kız gibi olmakla suçlanır. Göregenli, heteroseksüel erkeklerin belirli davranış kalıplarına uymaya zorlayan sosyal standartlar ve akran grupları tarafından baskı altında tutulduklarına dikkat çeker (2014, s. 357). Raif, çocukluğunda arkadaşları ve ailesi, gençliğinde ve iş hayatında ise çevresi tarafından bu baskıya maruz kalır. Raif'in içe dönük olması ve hayal aleminde yaşaması, onun iktidarın erkek cinsine atfettiği bazı değerleri çocukluğundan itibaren karşılayamadığını ve bu durumun onun dışlanmasına sebep olduğunu gösterir. Raif, “(h)içbir şey beni, hakkımdaki bir kanaati düzeltmek mecburiyeti kadar korkutmazdı. Sınıfta arkadaşlarımın yaptığı bir kabahat daima benim üzerime atıldığı halde ben kendimi bir kelime ile olsun müdafaaya cesaret edemez, eve döndüğüm zaman bir kenara saklanıp ağlardım” (s. 48) der. Raif'in korkaklığı, eril toplumsal cinsiyet normlarına göre erkeklikle bağdaşmaz, bu sebeple çocukluğunda annesinin ve özellikle de babasının kendisine sık sık “(y)ahu, sen kız olacaktımsın ama yanlış doğmuşsun” (s. 48) dediklerini hatırlar. Raif'in davranışlarının kadın cinsiyetine atfedilen değerlerle özdeşleştirilmesi, onun ailesi tarafından da aşağılanmasına sebep olur. Çocukken ailesi tarafından kız gibi olmakla suçlanan Raif, cesur biri olduğunu hayal eder: “Okuduğum sayısız tercüme romanlarındaki kahramanlar gibi, her sözüme itaat eden maiyetimle beraber ortalığı kasıp kavurduğum, bir mahalle ötede oturan ve içimde şeklini tayin edemediğim tatlı arzular uyandıran Fahriye ismindeki bir kıızı, yüzümde bir maske ve belimde çifte tabancalarla, dağlardaki muhteşem mağarama kaçırdığım olurdu” (s. 49). Gerçekle yüzleşmekten kaçan Raif, gerçek hayatta

kendisine yüklenen cinsiyet değerlerine karşılık muhayyilesinde eril normun erkekten beklediği gereklilikleri yerine getirdiğini hayal eder.

Toplumsal cinsiyet normlarının edebiyat ve sanata olan ilgiyi kadınsılıkla ilişkilendirmesine paralel olarak romanda da Raif'in edebiyata ve okumaya olan tutkusu, babası tarafından erkeksi bulunmayarak engellenmeye çalışılmıştır. "Babam bu kadar okumama kızar, bazen romanları alıp atar, bazen geceleri odama ışık vermezdi. Fakat benim her şeye bir çare bulduğumu, küçük kaytan fitilli idare lambasının altında kendimden geçerek 'Paris Esrarı'nı veya 'Sefiller'i okuduğumu görünce tazyikinden vazgeçmişti. Elime geçen her şeyi okuyor ve her okuduğum şeyin, ister Mösyö Lökök'un maceraları, ister Murat Bey'in tarihi olsun, tesiri altında kalıyordum" (s. 49). Raif'in çok okuması ve okuduklarından etkilenmesi, eril iktidar normlarının kadınsılıkla ilişkilendirdiği bir duygu durumuna yani gerçek dünyadan uzaklaşarak kendi kurduğu hayal dünyasında yaşamasına sebep olur.

Raif, gençliğinde şiir de yazar ancak içindekileri herkese açık etme korkusu onu şiir yazmaktan vazgeçirir. Aynı korkuyu daha sonra resim yaparken de duyar. Yaptığı resim ondan bir şeyler yansıttığında o resmi başkalarından saklar. Raif'in "(b)unlar tesadüfen birinin eline geçse, çıplak ve mahrem bir halde yakalanmış bir kadın gibi şaşırıyor, kıpkırmızı oluyor ve kaçıyordum" (s. 50) sözleriyle ifade ettiği davranışlarının toplumsal cinsiyet normları tarafından kadına atfedilen bazı özellikler taşıdığını kendisi de bilir. Babası, oğlunun kendi iktidarını sürdürecektir bazı eril özelliklerden yoksun olduğundan şüphe eder ve ona toplumsal olarak kabul görecektir bazı özellikler kazandırmak üzere uğraşır: "(O)n gün sonra uzun bir mektup aldım. Babam benim işe yarar bir adam olmam için son bir tedbire başvuruyordu" (s. 50). Burada adam olmak sözü önemlidir çünkü Raif, babası tarafından erkek olarak görülmez. Genç adam, babasının istediği güç ve iktidardan yoksundur. Raif'in babası, mektubunda "(b)ir iki senede bu işi öğrenip gelersen, bizim buradaki sabunhaneyi büyütür, ıslah eder ve senin idarene veririm, sen de ticaret hayatına atılarak altın bileziğin sayesinde mesut ve müreffeh olursun" (ss. 50-51) der. Babasının bütün sözlerinde Raif'in yetersizliğine dair bir ima vardır. Raif'in ise sabunculuk işini öğrenme ya da döndüğünde iş gücü sahibi olma ile ilgili bir hayali yoktur. O, hayallerinin peşinde olan biridir ve daima kitaplardan okuduğu Avrupa'yı görecektir olmanın sevincini yaşar. Raif, o güne dek sadece romanlarda gördüğü insanlarla bir arada yaşayacak olmanın heyecanını duyan, bir yabancı dil öğrenecek olmanın ve bu dilde okuyacağı kitapların merakı içinde yaşayan bir gençtir. Babasının onun için hayal ettiği erkeklik konumu ve gelecek, Raif'in hayalleriyle örtüşmez.

Raif'in babasının ölümünden sonra döndüğü yurdunda, babasının mirasının eniştereleri tarafından şaibeli bir biçimde paylaşılmış olduğunu görmesi ve bu durum karşısında sessiz kalması da bir erkek olarak normun gereğini yerine

getiremediğini gösterir. Ataerkil ailenin baba/erkek otoritesine ve soyuna dayalı bir yapıya sahip olduğuna dikkat çeken Berktaş, bu yapının esas olarak mülkiyetin babadan oğula geçmesini güvence altına aldığını dile getirir (2014, s. 24). Babasının tek erkek çocuğu olan Raif'in babasından kalan mirasa sahip çıkamaması, eril toplumsal cinsiyet normları tarafından erkeğe atfedilen babanın iktidarını devam ettirme yetisinden yoksun olduğunun göstergesidir. Raif'in babası tarafından yetersiz ya da eksik görülmesi eril normun erkekler için dayattığı yaşam alanının dışına çıkması demektir. Baba, romanda eril normun bir temsilcisi olarak yer alır. Eril norm, babanın iktidarını oğulun devralmasını ister böylece eril iktidarın devamlılığı garanti altına alınmış olur. Bu nedenle çoğu erkek, daha küçük yaştan itibaren davranışları sebebiyle dışlanmak ve yargılanmak korkusuyla davranışlarını iktidar normlarının erkekten beklediği yönde düzenler. Davranışını eril normun istediği doğrultuda düzenleyemeyen erkekler ise normun dışına itilerek görmezden gelinir ya da yok sayılır. Toplumun erkekten beklediği davranışlar, çoğu zaman erkeklerin kendi benliğinden uzaklaşmasına ya da başka biri gibi davranmasına sebep olur.

Raif'in çocukluğundan itibaren çok okuması ve içe dönük bir insan olması, onun toplumsal normun erkekten beklediği davranışları gösterememesine sebep olmuştur. Bu durum, onun hem ilk gençliğinde hem de sonraki yıllarda eleştirilmesine sebep olmuştur. Raif'in kadınsılığı, eril cinsiyet normlarının erkekten beklediği birtakım davranış kalıplarını yerine getirememesiyle ve büyümemesiyle ya da çocuk kalmışlığıyla ilişkilidir. Romanda Raif'in çeşitli zamanlarda -çocukken ailesi, gençliğinde sevgilisi Maria ve ileriki yaşlarında ise patronu tarafından- eril iktidardan yoksun olduğuna vurgu yapılır. "İktidarın toplumsal cinsiyetlendirilmiş hiyerarşisinin yapıları, sadece erkekleri kadınlardan ayırtmaz, erkekleri toplumsal rolleri ve eğilimlerine göre birbirinden ayırır" (Young, 2015, s. 53). Raif Efendi'nin erkekliği, onun yeterince erkek olmadığına dair çağrışımlarla yüküldür. Bourdieu, bir erkek için en ağır aşağılanmanın kadına dönüştürülmek olduğunu ifade eder (2014, s. 36). *Kürk Mantolu Madonna*'da Raif, davranışları ve hassasiyetleri sebebiyle kadınsı bulunur. Tanıştıkları andan itibaren Maria, çeşitli vesilelerle Raif'i kadınsı ya da genç kız gibi bulduğunu ifade eder. Maria Raifle tanıştığında: " 'Sizde de biraz kadınlık var...' (...) 'Şimdi farkına varıyorum.. Belki de bunun için ilk gördüğüm andan itibaren sizde hoşuma giden bir şey bulduğuma hükmettim.. Sizde genç kızlara mahsus bir hal var' " (s. 78) der... Maria'nın sözleri, Raif'in daha önce annesi ve babasından duyduğu sözlerin tekrarıdır. Bu sözler karşısında Raif, "(a)nnemden ve babamdan çok dinlediğim bu lafı böyle ilk defa konuştuğum bir insandan duymak beni şaşırttı ve üzdü" (s. 78) der. Maria, Raifle tanıştığında aralarındaki ilişkinin dostluk ilişkisi olabileceğini "(f)akat pek çocuk, daha doğrusu pek kadın gibisiniz... Tıpkı annem gibi sizi de birinin idare etmesi lazım.. Bu, ben olabilirim.. Eğer isterseniz. Fakat fazla bir şey olamam... Sizinle mükemmel arkadaşlık ederiz" (ss. 98-99) sözleriyle ifade eder.

Aralarında dostluğun ötesine geçebilecek bir kadın-erkek ilişkisi kurulamayacak olmasının gerekçesi, Maria tarafından Raif'in kadınısı bulunmasıdır. Bir başka defa Maria, Raifle Frau van Tiedemann'ın samimi hallerini görür ve Raif'e "Namusunu müdafaa etmek isteyen masum bir genç kız gibi çırpınıyordunuz" (s. 78) der. Raif'in eril cinsiyet normlarının inşasına katılan davranışlara sahip olmaması, Maria tarafından kadınısı bulunur. Raif, Maria'nın iyi bir insan olduğuna dair iltifatları karşısında utanır. Maria, "Oo, siz sahiden bir genç kız gibi mahcupsunuz" (s. 80) der. Başka bir kültürün ve medeniyetin yetiştirdiği bir insan olan Maria'nın kadın-erkek ilişkilerine bakışında toplumsal cinsiyet normlarının kadın ve erkek için belirlenmiş olan davranış kalıplarının yansımalarını görmek mümkündür. Maria, başlangıçta kadınısı bulduğu Raif'i tanıdıkça bu düşüncesinin yersiz olduğunu fark eder ve onunla büyük bir aşk yaşar. Bu aşkla Maria, normların kadın ve erkek için belirlediği cinsiyetçi düşünce biçimini geride bırakır. Her erkeğin aynı davranış kalıpları içinde hareket etmeyebileceği gerçeğini fark eder. Böylece romanda kadın ve erkeğin, yaşadıkları dünyadaki cinsiyetçi değerlerden uzaklaştıklarında mutlu olabileceklerine işaret edilir.

Raif Efendi, yaşamının son zamanlarında hastalığı sebebiyle dış dünyaya karşı aşırı hassas bir tutum içine girer. Onun bu tür hassasiyetleri, erkekliğini zedeleyecek bazı unsurlar olarak görülebilir. "Ufak bir nezlede hemen evine kapanıyor, dışarı çıktığı zaman kat kat yün fanilalar giyiyor, dairede bulunduğu zamanlar asla pencere açtırmıyor ve akşam üzerleri boynuna, kulaklarına atkılar dolayıp, kalın fakat biraz yıpranmış paltosunun yakasını iyice kaldırmadan gitmiyordu" (s. 20). Raif Efendi'nin bu tür davranışları, kadınısı bulunarak onun erkek için belirlenen alanın dışında kalmasına sebep olur. Hastalanan Raif Efendi'yi evinde ziyaret eden anlatıcı, "(k)arşımdakinin sırtında, dirsekleri delinmiş, alacalı bulacalı, yünden örme bir kadın hırkası vardı" (s. 26) der. Anlatıcı, Raif Efendi'nin evine ilk kez gittiğinde onu sırtında bir kadın hırkasıyla hasta yatağında bulur. Raif Efendi'nin kadın hırkası giymesi, kadınılaşmasına bir örnek olarak verilebilir. Burada kadınılaşma, eril iktidar normlarının erkekten beklediği davranışları gösterememek ve erilliği yitirmek anlamında kullanılmaktadır. Eğer iktidar, erkek tarafından temsil edilemiyor ise kadınılaşma söz konusudur. Raif Efendi'nin sırtında bir "kadın hırkası" ile oturuyor olması aracılığıyla onun evde sözü dinlenmeyen, saygı duyulmayan bir insan olduğuna da gönderme yapılır. Kadın hırkası, Raif Efendi'nin yitirdiği erilliğini ve erkeklik konumunun ailesi tarafından saygıyla karşılanmamasını simgeler. Romanda Raif'in toplumsal cinsiyet normlarının erkekten beklediği davranışları yerine getirememesi, erillik kaybı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Kürk Mantolu Madonna'daki eril iktidar normlarının romana yansımalarının merkeze alınarak irdelendiği çalışmada kadın ve erkek arasındaki ilişkilere bakışın, Maria ve Raif arasında yaşanan aşkla birlikte toplumsal cinsiyet normlarının kadına ve erkeğe atfettiği kalıplaşmış duyguların ve düşüncelerin dışına çıktığı görülmüştür. Romanda duygusallığı ve hassaslığı sebebiyle kadınsı bulunan Raif ile cesur ve açık sözlü olmasından dolayı erkeksi bulunan Maria'nın, kısaca toplum tarafından dışlanan iki insanın, aşkı birbirinde bulması anlatılır. Bu yolla eril toplumsal cinsiyet normlarının kadın ve erkek için belirlediği sınırlar aşılır. Romanda kadının ve erkeğin, normun her iki cinsiyet için belirlediği özelliklere sahip değilken de mutluluğu bulabilecekleri anlatılır.

Roman boyunca eril iktidar normlarının hem erkek hem de kadınlar için çizdiği sınırların sorgulandığı görülür. Romanda Maria tarafından erkek ahlak, erkeğin koyduğu yasa, erkeğin kadına bakışı ve normun doğallaştırdığı kadına verilen ikincil konumun kadın tarafından kabul edilmesi, erkek tarafından idealleştirilen ve arzu edilen kadının kendini nesne haline getiren kadın olması gibi özellikler eleştirilir. Romanda toplum içinde kadına verilen ikincil konumun sadece kadın ve erkek arasındaki ilişkilerden kaynaklanmadığını fark eden Maria aracılığıyla kültüre ve topluma egemen toplumsal cinsiyet normlarının kadın ve erkek için her türlü davranış kalıbını ve sınırı belirlediği üzerinde durulur.

Romanda eril iktidar normlarının geleceğe aktarılmasında önemli bir işleve sahip olan ve ataerkil toplumsal yapının geleceğini güvence altına alan baba ve oğul arasındaki ilişki üzerinde durulur. Romanda baba, iktidarın temsilcisidir ve oğlu ile arasında yapıcı ve var eden bir ilişki kurmaz. Bunun sebebi, normların babaya atfettiği yüksek, güçlü ve üstün konumdur. Romanda Raif, babası tarafından bir gün işlerini devredeceği kişi olarak görülüp eğitime çalışılsa da bu süreçte Raif'in ilgileri ve merakları göz önünde bulundurulmadığından, babanın ölümüyle birlikte mirası paramparça olur. Romanda var etmeyen baba-oğul ilişkisinin yıkıma sebep olduğuna işaret edilir.

Erkeğin erkek olduğunu topluma bir kereye mahsus olarak kanıtlaması, onun toplum tarafından erkek olarak görülmesi için yeterli değildir. Hegemonik erkeklik kavramı, erkekliğin daima inşa edilmeye muhtaç bir alan olduğuna vurgu yapar ve sınıf, para, güç gibi araçlara sahip olan erkeklerin iktidardan daha fazla pay aldıklarını ifade eder. Erkeğin iktidarını koruması, erkekliğini sürekli olarak yeniden inşa etmesine bağlıdır. Bu inşa, kadınlar ve diğer erkekler üzerinde erkekliğin ispatlanması yoluyla gerçekleşir. Romanda Hamdi, eril iktidarın inşasına katılan ve eril iktidarı temsil eden bir erkek olarak yer alırken onun karşısında Raif bulunur. Raif, kendisine bir iktidar alanı yaratamadığından hem evde hem iş yerinde erkeklik konumunu temsil edemeyen ve erkekliği çevresindekiler tarafından kabul edilmeyen bir erkek

olarak hayatını sürdürmek zorunda kalmıştır. Romanda eril iktidarın sadece ikincilleştirmek suretiyle kadınlar için değil, erkekler arası bir mücadele alanı olması ve daima erkekliği ispat etme zorunluluğuyla erkekler için de yıkıcı bir etkiye sahip olduğuna dikkat çekilmiştir.

Eril iktidar normlarına göre rekabetçi olma, meydan okuma, güçlü olma, kazanma, üstünlük gibi özellikler bir erkekte bulunması gereken ve erkekliği ispat eden en önemli özelliklerdir. Bu özelliklere sahip olmayan erkekler, eril toplumsal cinsiyet normları tarafından yeterince erkek olmamakla suçlanırlar. Romanda Raif; içe dönük, sessiz, hassas ve kırılgan yapısıyla eril toplumsal cinsiyet normları tarafından kadına atfedilen özelliklere sahip olması sebebiyle daima çevresindekiler tarafından kadınsı bulunur. *Kürk Mantolu Madonna*'da eril toplumsal cinsiyet normları tarafından kadına ve erkeğe atfedilen bazı duyguların ve davranışların insanların hayatlarını zorlaştırdığına dair bir eleştiri yapılmıştır. Bu bağlamda cinsiyetçi kalıplardan uzaklaşmanın, insanları özgürleştireceğine işaret edilmiştir.

Kaynakça

- Akis, Y. Özakin Ü. ve Sancar S. (2015). Türkiye'de Feminizm ve Kadın Hareketi. *Cogito*, 58, 245-258. İstanbul: YKY.
- Ali, S. (2008). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul: YKY.
- Beauvoir, S. (1980). *Kadın Genç Kızlık Çağı I* (B. Onaran, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2014). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bora, A. (2009). 'Kadın Sorunu' mu, Erkek Egemenliği mi?. (T. Bora ve M. Gültekin, Ed.), *Modern Türkiyede Siyasi Düşünce Dönemler ve Zihniyetler*, 9 içinde (ss. 818-824). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. ve Tol, U. (2009). Siyasal Düşünce ve Erkek Dili Erkeklik Yoklaması. (T. Bora ve M. Gültekin, Ed.), *Modern Türkiyede Siyasi Düşünce Dönemler ve Zihniyetler*, 9 içinde (ss. 825-836). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm* (B. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bozok, M. (2015). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler. *Cogito*, 58, ss. 269-284. İstanbul: YKY.
- Butler, J. (2015). Toplumsal Cinsiyet Düzenlemeleri. *Cogito*, 58, ss. 73-92. İstanbul: YKY.
- Chanter, T. (2015). Psikanalitik ve Post-Yapısalcı Feminizm ve Deleuze. *Cogito*, 58, ss. 93-129. İstanbul: YKY.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Direk, Z. (2015). Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. *Cogito*, 58, ss. 11-38. İstanbul: YKY.
- Foucault, M. (2011). *Özne ve İktidar* (I. Ergüden, O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Cinselliğin Tarihi* (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geçtan, E. (2014). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göregenli, M. (2014). Heteroseksizm, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım. *Cogito*, 65-66, ss. 353-365. İstanbul: YKY.
- Gürbilek, N. (2010). *Kör Ayna, Kayıp Şark*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kılıç, E. Z. (2017), Kırım Kabuklarımızı!. *Psikeart*, 50, ss. 16-19. İstanbul.
- Millett, K. (2011). *Cinsel Politika* (S. Selvi, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Nagl-Docekal, H. (2015), Feminist Felsefenin Geleceği. *Cogito*, 58, ss. 219-224. İstanbul: YKY.
- Öğüt, H. (2017). Erkek Olmak Büyük İmkansızlık. *Psikeart*, 50, ss. 72-77. İstanbul.
- Öncü, Ş. (2017). Sonsuz İnşaat. *Psikeart*, 50, ss. 40-43. İstanbul.
- Somay B. (2012). 'Bozuk' Aile. (C. Çakırlar ve S. Delice, Haz.), *Cinsellik Muamması Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet* içinde (ss. 110-127). İstanbul: Metis Yayınları.
- Üretmen, P. K. (2017). Erk'in Tahakküm Aracı Olarak: Eril Bakış 'Bin Dokuz Yüz Seksen Dört' Büyük Birader Bizi Gözetliyor. *Psikeart*, 50, ss. 92-95. İstanbul.
- Young, I. M. (2015). Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapı ve Öznellik Üzerine Düşünceler. *Cogito*, 58, ss. 39-57. İstanbul: YKY.